

Богданова В. С.,

аспірант

Донецького національного університету

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУТБОЛЬНИХ ТЕРМІНІВ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

Анотація. У статті подано огляд структурних особливостей футбольної термінологічної системи в англійській мові, проаналізовано різноманітні моделі, за якими сформовані терміни, і визначено найбільш продуктивні конструкції.

Ключові слова: термін, термінологія, структура, компонент, термін-слово, термін-словосполучення, футбол.

Постановка проблеми. Будь-яка мова складається з незліченної кількості одиниць, які постійно поповнюються й роблять її безмірно багатою. Серед цих одиниць простежується велика кількість термінів. «Термін – лексическая единица определенного языка для специальных целей, обозначающая общее – конкретное или абстрактное – понятие теории определенной специальной области знаний или деятельности» [1, с. 32].

Футбольна термінологія в англійській мові становить великий інтерес для вивчення та аналізу. Ця група номінативних одиниць є часто вживаною, адже футбольна лексика має багато користувачів, тому що футбол є популярним видом спорту у світі. З лінгвістичного погляду цей шар лексики не піддавався всебічному аналізу, тому збирання й структурний аналіз футбольних термінів на матеріалі англійської мови стає перспективною темою для дослідження, що в майбутньому зробить можливим порівняння структурних особливостей футбольної термінології в англійській мові з аналогічними термінологічними системами інших мов і складання словників футбольної термінології. Словники зможуть бути використаними професійними лінгвістами, особами, котрі мають прямий стосунок до футболу, і будь-якою іншою людиною, яка цікавиться цією темою.

У ході вивчення лінгвістичної літератури не виявлено жодної наукової роботи, яка б була орієнтована на структурний аналіз виключно футбольної термінології, адже дослідники, як правило, цікавилися спортивною термінологією загалом, тоді як футбольна лексика була лише одним із багатьох термінологічних напрямів. Серед лінгвістів, у роботах яких згадувалися структурні особливості футбольних термінів в англійській мові, – Н.А. Шафранова, А.В. Мілюк, але, як було зазначено вище, дослідження проводилися на базі вивчення спортивної лексики загалом. Тому структурний аналіз футбольної термінології англійської мови як самостійної термінологічної системи стає новим етапом вивчення цієї групи мовних одиниць.

Метою дослідження є визначення типів структури футбольних термінів у англійській мові й установлення найбільш продуктивних із них.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно з традиційною класифікацією термінів за їхньою структурою, вони можуть бути представлені як терміни-слова або терміни-словосполучення [2, с. 70]. Терміни-слова складаються лише з одного компонента, тоді як терміни-словосполучення мають два, три й більше структурних елементів.

Для позначення компонентів використано латинські літери на позначення відповідної частини мови, а саме: іменник – N (noun); прикметник – Adj (adjective); дієслово – V (verb); дієприкметник минулого часу – P.P. (past participle), числівник – Num (numeral); прислівник – Adv (adverb); прийменник – prep. (preposition).

Для структурного аналізу обрано 913 футбольних термінів англійської мови, які були відібрані методом суцільної вибірки з таких джерел: спеціалізованого футбольного видання “FourFourTwo” (випуски 2015 р.), тлумачного словника “Dictionary of Sports and Games Terminology”, офіційних сайтів футбольних клубів Арсенал (Лондон), Челсі (Лондон), Манчестер Юнайтед (Манчестер) і буклету ФІФА зі збіркою правил гри “Laws of the Game, 2014/2015”.

Серед 913 відібраних одиниць виявлено 509 термінів-слів.

Структурно терміни-слова діляться на такі типи: непохідні, похідні, складні та аббревіатури [2, с. 70]. Необхідно зазначити, що футбольні терміни англійської мови включають усі вищезгадані структурні типи.

Результат аналізу вказує на те, що однокомпонентні футбольні терміни найбільше представлені похідними словами (202 одиниці). Ця група лексики представлена іменниками, дієсловами та прикметниками.

В англійській мові існує кілька способів словотворення, одним із яких є афіксація, зокрема префіксація й суфіксація [3, с. 14]. Розглянемо способи, якими були сформовані футбольні терміни з непохідних слів, що стали похідними (*challenger* (суперник), *defender*), класифікуючи їх за частиномовною належністю:

1. Дієслова. У ході аналізу виявлено терміни, утворені способами префіксації й суфіксації. Прикладами префіксації є додання до основи дієслова префікса *dis-* (*to dislodge* (вимістити зі складу команди)) та *re-* (*to replace* (замінити)). Прикладом суфіксації є формування дієслова з іменника за допомогою суфікса *-ise* (*to equalise* (зрівняти рахунок)).

2. Іменники. Під час дослідження зафіксовано вживання суфіксів, які під час додавання до дієслова формують іменник, що вказує на виконавця дії. Такими суфіксами стали *-er* (*challenger* (суперник), *defender* (захисник)) і *-ee* (*referee* (головний суддя)). Наступна група суфіксів формує також віддієслівні іменники, але вони означають абстрактні поняття, процес або результат дії. Продуктивними суфіксами стали *-ion* (*possession* (володіння м'ячем)), *-tion* (*competition* (змагання)), *-ment* (*infringement* (порушення)), *-ence* (*offence* (порушення)).

Також було опрацьовано терміни-слова, які формуються за допомогою додавання суфікса до прикметника й означають стан, якість або властивість. Наприклад: додавання суфікса *-ness* (*quickness* (швидкість)), *-cy* (*captaincy* (звання капітана)).

3. Прикметники. Серед футбольних термінів-слів виявлено небагато прикметників. Усі вони сформовані шляхом додаван-

ня суфіксів до іменника. Суфіксами, які формують такі терміни, є *-ive* (*defensive* (*захисний*)) і *-less* (*goalless* (*той, хто не приніс жодного гола*)).

Необхідно зазначити, що наступні терміни, які є непохідними словами (186 одиниць), за кількістю майже не поступаються тим, що виражені похідними. Терміни, над якими було проведено дослідження, належать до таких частин мови:

– іменник. Наприклад: *agent* (*агент*), *arena* (*арена*), *ball* (*м'яч*), *club* (*клуб*), *derby* (*дербі*), *fan* (*фанат*), *hiatus* (*перерва* (в іспанському футболі)), *kit* (*комплект одягу*);

– дієслово. Наприклад: *to beat* (*отримати перемогу над ...*), *to concede* (*пропустити гол*), *to strike* (*забити гол*), *to run* (*бігти*), *to win* (*отримати перемогу*).

Наступним типом термінів є ті, які представлені складними словами. У результаті вибірки виокремлено 119 термінів такої структури. «Сложное слово состоит из двух или более полнзначных основ, которые могут употребляться в языке самостоятельно. Полученное в результате словосложения производное слово представляет собой единое целое, новое понятие, не всегда равное сумме составляющих его значений» [3, с. 34].

Аналізуючи цю групу слів, ми виділили такі моделі складних слів: N + N (*centre-circle* (*центральне коло*)), Adj + N (*free-kick* (*прямий удар*)), N + Num (*top-four* (*перша четвірка команд турнірної таблиці*)).

Останньою групою слів-термінів є та, що представлена у формі аббревіатури. «Аббревиация – это способ образования сокращенных и сложносокращенных слов. Образуются они путем объединения усеченных частей основ нескольких слов, а также усеченных частей основ с целыми словами» [4, с. 14].

Ця група нараховує лише два терміни, а саме: FIFA (The Fédération Internationale de Football Association) і UEFA (The Union of European Football Associations), які сформовані методом ініціальної аббревіатури.

Окрім термінів-слів, відібрано 404 багатокомпонентні одиниці. Установлено, що ця група слів має різну структуру. Дослідження допомогло визначити, що найбільша кількість термінів-словосполучень (361 конструкція) представлена двокомпонентними одиницями.

Найбільш продуктивною структурною моделлю англійських двокомпонентних термінів є N + N, наприклад: *match report* (*протокол матчу*), *winter break* (*зимова перерва*), *home game* (*домашній матч*). Ця модель нараховує 115 термінів.

Термінологічні словосполучення моделі N + N розрізняють два типи зв'язку:

а) атрибутивний зв'язок, при якому перший компонент виконує атрибутивну функцію, а другий є стрижневим словом у таких словосполученнях, як *bottom corner* (*нижній кут*), *assistant referee* (*асистент головного судді*), *charity match* (*благодійний матч*);

б) генетивний зв'язок, при якому один із компонентів відображається родовим відмінком щодо іншого, наприклад: *group winner* (*переможець групи*), *league table* (*турнірна таблиця*), *midfield role* (*функція півзахисника*).

Генетивний зв'язок також передається структурною моделлю N + of + N, де перший компонент має головне значення, наприклад: *man of the match* (*найкращий гравець матчу*), *heart of defence* (*центр захисту*), *top of the league* (*верхівка турнірної таблиці*).

Одним із варіантів цієї моделі є також комбінація N + prep + N. Наприклад: *ball in play* (*м'яч у грі*), *threat in front of goal* (*небезпека біля воріт*).

Друге місце за продуктивністю посідає модель V + N. Словосполучення цього типу поширені серед футбольних термінів і нараховують 96 одиниць. Прикладами цієї моделі є такі терміни: *to lose a game* (*програти матч*), *to rescind a card* (*анулювати картку*), *to take a penalty* (*пробивати пенальті*).

Наступною за кількістю стала модель Adj + N, яка передає атрибутивний зв'язок. Ця група нараховує 63 терміни. Прикладами цієї моделі є словосполучення *bookable offence* (*порушення, у результаті якого гравець отримує картку*), *final whistle* (*фінальний свисток*), *international goal* (*гол, який забивається гравцем у міжнародному матчі*).

Три вищезазначені моделі формують разом 76% від усієї кількості двокомпонентних футбольних термінів в англійській мові.

Інші моделі, які вживаються для формування футбольних термінів, але не є поширеними, мають такий вигляд:

– P.P. + N. Наприклад: *added time* (*доданий час*), *broken record* (*побитий рекорд*);

– V + P.P. Ця модель зустрічається лише з дієсловами *to be* і *to get* для формування пасивного стану. Прикладами такої моделі є словосполучення *to be beaten* (*отримати поразку*), *to be yellowed* (*отримати жовту картку*), *to get injured* (*травмуватися*);

– Num + N. Необхідно відзначити, що у формуванні такої моделі беруть участь як порядкові, так і кількісні числівники, але переважають перші. Наприклад: *first team* (*перша команда*), *forth official* (*четвертий суддя*), *three points* (*три очки*);

– Adv + N. Наприклад: *away kit* (*гостьова форма*), *away match* (*гостьовий матч*), *away win* (*гостьова перемога*).

Наступна модель представлена лише одним терміном-словосполученням:

N + Num. Наприклад: *number one* (*лідер*).

Отже, серед англійських футбольних термінів, що мають двокомпонентну композицію, виявлено три продуктивні моделі: 1) N + N; 2) V + N; 3) Adj + N. Іменник є складовою майже всіх моделей. Винятком є комбінація V + P.P.

Поряд із двокомпонентними термінами, які є основним видом термінів-словосполучень, уживаються трикомпонентні терміни, що становлять 5% від відібраних для аналізу одиниць і відображаються такими моделями:

– V + N + N. Прикладом такої комбінації є термін *to wear captain's armband* (*носити капітанську пов'язку*). Підструктурна модель цієї комбінації, яка має вигляд V + N + prep + N, стала найбільш продуктивною серед трикомпонентних футбольних термінів. Наприклад: *to be the top of the league* (*очолювати турнірну таблицю*), *to send a player out on loan* (*віддати гравця в оренду*);

– V + Adj + N. Наприклад: *to get a yellow card* (*отримати жовту картку*), *to keep a clean sheet* (*зиграти матч, не пропустивши жодного м'яча*);

– Adj + N + N. Наприклад: *additional assistant referee* (*додатковий асистент головного судді*);

– V + N + Adv. Наприклад: *to do one's job well* (*зиграти добре*), *to get the ball forward* (*отримати перевагу в один м'яч*);

– Num + N + N. Наприклад: *Premier League campaign* (*сезон прем'єр-ліги*). У ході збирання матеріалу було виявлено приклади конструкції Num + N + prep + N, яка є підвидом моделі Num + N + N. Наприклад: *second half of the season* (*друга частина сезону*).

Наступні дві моделі мають по одному прикладу:

– V + Num + N. Наприклад: *to be one goal up* (лідиувати з перевагою в один м'яч);

– N + N + prep + N. Наприклад: *key moment of the game* (ключовий момент гри).

Трикомпонентні терміни-словосполучення не є часто вживаними, але вони зустрічаються й мають різні структурні моделі, з яких найпродуктивнішими стали комбінації: V + N + N, V + N + prep + N, V + Adj + N і Adj + N + N.

Висновки. Отже, аналіз футбольної термінології англійської мови, яка на цьому етапі дослідження становить 913 одиниць, відібраних методом суцільної вибірки, надає можливість зробити висновок про те, що вона включає як терміни-слова, так і терміни-словосполучення, які представлені приблизно однаковою кількістю термінів, 56% і 44% від загальної кількості, відповідно. Найпродуктивнішим структурним типом однокомпонентного терміна є похідні слова (22% від загальної кількості термінів), але непохідні теж мають високий кількісний показник (20% від загальної кількості термінів). Серед багатоконпонентних термінів продуктивними є ті, що складаються з двох компонентів. Найчисленнішими є такі моделі: N + N, V + N і Adj + N, 15%, 13% і 10% від загальної кількості термінів, відповідно. Трикомпонентні терміни становлять 5% від аналізованої системи термінів.

Результати дослідження є важливими для порівняння футбольних термінологічних систем англійської мови з футбольними термінологічними системами інших мов.

Література:

1. Лейчик В.М. Терминоведение: Предмет, методы, структура / В.М. Лейчик. – 4-е изд. – М. : Либроком, 2009. – 256 с.
2. Головин Б.Н. Лингвистические основы учения о терминах / Б.Н. Головин, Р.Ю. Кобрин. – М. : Высшая школа, 1987. – 104 с.
3. Ильина А.Н. Словообразование в современном английском языке / А.Н. Ильина, С.Г. Кибасова. – СПб. : СПбГУЭФ, 2012. – 90 с.
4. Вольнец Т.Н. Современный русский язык. Способы словообразования / Т.Н. Вольнец. – Минск : БГУ, 2003. – 32 с.

Богданова В. С. Структурные особенности футбольных терминов (на материале английского языка)

Аннотация. В статье представлен обзор структурных особенностей футбольной терминологической системы в английском языке, проанализированы различные модели образования терминов и установлены самые продуктивные конструкции.

Ключевые слова: термин, терминология, структура, компонент, термин-слово, термин-словосочетание, футбол.

Bogdanova V. Structural peculiarities of English football terms

Summary. The article focuses upon structural peculiarities of the football terminology system of the English language, upon the analysis of different models of the term formation. The most effective models are discovered.

Key words: term, terminology, structure, component, single-component term, multicomponent term.